

CZU: 81'255.2

ABORDAREA PRAGMATICĂ A CUVINTELOR REALITĂȚI ÎN TEORIA TRADUCERII**Corina IORDAN**

Universitatea de Stat din Moldova

În timpul comunicării interculturale, traducătorii deseori întâlnesc cuvinte și sintagme cu anumite sugestii și referințe culturale numite *cuvinte realia* sau *cuvinte realități*. Traducerea acestui tip de cuvinte prezintă dificultăți în procesul de redare a coloritului și a particularităților culturale, dificultăți cu care traducătorii și lingviștii s-au tot confruntat încă de la formarea traductologiei ca disciplină științifică.

Problema pe care se bazează cercetarea noastră este abordarea pragmatică a cuvintelor realități în procesul de traducere. În acest articol ne propunem să prezentăm o sinteză cu privire la definiția termenului *pragmatică*, precum și particularitățile traducerii literare, în special a cuvintelor realități. Lucrarea de față reprezintă, de asemenea, un studiu comparativ-contrastiv al strategiilor utilizate pentru traducerea din engleză în română a cuvintelor realități extrase din textele: *Bridget Jones's Diary* și *Memoirs of a Geisha* scrise de H.Fielding și, respectiv, de A.Golden.

Această temă a fost aleasă dat fiind faptul că este un aspect important al limbii și are o importanță teoretică și practică, fiind un obiect de studiu pentru mulți traducători, lingviști și specialiști în domeniu.

Strategiile principale de traducere a cuvintelor realități analizate în această lucrare au fost: împrumutul, adăugirea, adaptarea, calchiera, generalizarea și omisiunea.

Cuvinte-cheie: *strategii de traducere, cuvinte realități, împrumutul, adăugirea, adaptarea, calchiera, generalizarea, omisiunea, Bridget Jones's Diary, Memoirs of a Geisha.*

THE PRAGMATIC APPROACH TO REALIA WORDS IN TRANSLATION THEORY

During intercultural communication, translators often encounter words and phrases with certain cultural suggestions and references called realia words. The translation of this type of words presents difficulties in the process of rendering the colouring and cultural peculiarities, difficulties that translators and linguists have faced since the formation of translation studies as a scientific discipline.

The issue which our research is based on is the pragmatic approach to the realia words in the translation process. In this article, we intend to present an overview of the definition of pragmatics and peculiarities of literary translation, in particular, the realia words. This paper is also a comparative and contrastive study of the strategies used for the translation of the realia words from English into Romanian taken from the texts: *Bridget Jones's Diary* and *Memoirs of a Geisha* written by H. Fielding and A. Golden, respectively.

This topic was chosen due to the fact that it is an important aspect of the language and has a theoretical and practical importance, being an object of study for many translators, linguists and specialists in the field.

The main strategies for translating the realia words analysed in this paper were: borrowing, addition, adaptation, calque, generalisation and omission.

Keywords: *translation strategies, realia words, borrowing, addition, adaptation, calque, generalisation, omission, Bridget Jones's Diary, Memoirs of a Geisha.*

Introducere

Oamenii nu pot înțelege cu adevărat natura unei limbi, dacă ei nu înțeleg cum ea este utilizată în comunicare. Este important ca oamenii să înțeleagă limba, deoarece prin limbă se exprimă ideile, gândurile, sentimentele și intențiile vorbitorului. O ramură a lingvisticii care studiază utilizarea limbii este numită *pragmatică*.

Tema este considerată a fi actuală, dat fiind faptul că în ultimii ani tot mai multe lucrări sunt dedicate abordării pragmatice în teoria traducerii, precum și studierii traducerii cuvintelor realități (CR). Pentru a atinge obiectivele acestei lucrări am utilizat două metode de cercetare: metoda studiului bibliografic, pentru a cerceta literatura teoretică și metodologică în ceea ce privește problema cercetării și pentru a putea elabora o sinteză teoretică și o analiză comparativă și contrastivă, pentru a compara textul sursă (TS) cu textul țintă (TȚ).

Este dificil a oferi o definiție satisfăcătoare a termenului *pragmatică* din cauza complexității fenomenului implicat. Acest domeniu al lingvisticii a fost studiat de către numeroși oameni de știință, fiecare dintre aceștia oferind propria sa definiție a termenului dat.

Utilizarea modernă a termenului *pragmatică* poate fi atribuită filozofului Charles Morris, care în anul 1938, în lucrarea sa *Foundations of the Theory of Signs*, face o delimitare în cadrul semioticii și afirmă că există trei ramuri ale acesteia, și anume:

- 1) semantica: studiul relațiilor semnelor în raport cu obiectele la care semnele se aplică;
- 2) sintaxa: studiul relațiilor formale dintre semne;
- 3) pragmatica: studiul relațiilor semnelor cu protagoniștii actului lingvistic.

În aceeași lucrare, Charles Morris distinge între două niveluri de studiu semiotic, și anume:

- nivelul studiilor pure, care se focusează pe elaborarea unui metalimbaj relevant;
- nivelul studiilor descriptive, care aplică metalimbajul la descrierea semnelor specifice și la modul de folosire a acestora [1].

Stephen C. Levinson în lucrarea sa *Pragmatics* [2] discută despre mai multe definiții posibile ale termenului *pragmatică*:

1. Pragmatica este studiul acelor relații dintre limbaj și context care sunt gramaticalizate sau codificate în structura limbajului [*Ibidem*, p.9].
2. Pragmatica este studiul acelor aspecte ale sensului care nu a fost redat într-o teorie semantică [*Ibidem*, p.12].
3. Pragmatica este studiul relațiilor dintre limbă și context care sunt de bază pentru înțelegerea limbajului [*Ibidem*].
4. Pragmatica este studiul abilității utilizatorilor unui limbaj de a îmbina propozițiile cu acele contexte în care ele ar fi potrivite [*Ibidem*, p.24].
5. Pragmatica este studiul deixisului, implicitul, presupunerea, actele de limbaj și aspectele structurii discursului [*Ibidem*].

Geoffrey Leech, în lucrarea sa *Principles of Pragmatics* [3], definește pragmatica în felul următor:

1. Pragmatica este studiul sensului în relația cu situațiile de limbaj [3, p.6].
2. Pragmatica – principiile utilizării limbii [*Ibidem*, p.4].

Dacă comparăm definițiile acestor doi lingviști, putem observa că definițiile lui G.Leech sunt mai puțin specifice decât cele oferite de către S.Levinson. Punctul slab al definiției 2 în cazul lui S.Levinson și al definiției 1 în cazul lui G.Leech este că acestea sunt dependente în ce privește oferirea unei definiții termenului *semantică* care să fie independentă de pragmatică. Definiția 5 a lui Levinson pare a fi mai mult o listă a fenomenelor care ar trebui să fie considerate a fi pragmatice. Definiția 2 a lui Leech include toate aspectele utilizării limbii, ceea ce înseamnă că pragmatica nu poate fi un aspect al limbii în același sens ca și fonologia, morfologia, sintaxa și semantica.

Jakob Mey definește pragmatica ca fiind studiul condițiilor utilizărilor limbajului uman, dat fiind faptul că acestea sunt determinate de contextul societății. Pe lângă aceasta, J.Mey distinge două tipuri de context: 1. context societal (determinat de societăți, instituții); 2. context social creat în interacțiune [4, p.42]. Jef Verschueren are o opinie similară cu cea oferită de către Mey, când afirmă că pragmatica ar trebui să fie văzută ca o perspectivă funcțională a limbii. Potrivit lui, pragmatica este o perspectivă funcțională generală cu privire la orice aspect al limbii, adică o abordare a limbii care ia în considerare întreaga complexitate a funcționării sale cognitive, sociale și culturale în viața oamenilor [5, p.19]. Dacă comparăm definițiile lui Mey și Verschueren, observăm că niciunul dintre ei nu văd pragmatica ca pe un component care să fie adăugat la teoria lingvisticii, urmând sintaxa și semantica. Ei mai degrabă o văd ca pe o perspectivă prin intermediul căreia orice aspect al limbii poate fi studiat.

George Yule, în lucrarea sa *Pragmatics*, enumeră 4 domenii de care este preocupată pragmatica:

1. Pragmatica se ocupă de studierea sensului ce a fost comunicat de către vorbitor (sau scriitor) și interpretat de către ascultător (sau cititor).
2. Pragmatica este studiul sensului contextual.
3. Pragmatica este studiul sensului implicit înțeles de către ascultător într-o conversație cu un vorbitor.
4. Pragmatica este studiul exprimării distanței relative [6, p.3].

Primul domeniu ne arată că pragmatica se ocupă mai mult de analiza informației pe care o au în vedere oamenii prin enunțurile lor, decât de însuși sensul cuvintelor sau expresiilor din acele enunțuri. Al doilea domeniu implică interpretarea a ceea ce oamenii au în vedere într-un context anumit și cum contextul influențează ceea ce a fost spus. Aceasta necesită de a se lua în considerare cum vorbitorii organizează ceea ce vor să zică în funcție de persoană cu care ei vorbesc, locația, timpul și circumstanțele în care se află. Al treilea

domeniu explorează felul cum deduc ascultătorii ceea ce a fost spus pentru a înțelege informația comunicată de către vorbitori. Al patrulea domeniu ne vorbește despre apropierea fizică, socială și conceptuală, care implică o experiență împărtășită. Presupunând cât de aproape sau cât de departe este ascultătorul, vorbitorul determină câtă informație trebuie să fie comunicată

Sintetizând definițiile de mai sus, putem spune că pragmatica reprezintă o ramură a lingvisticii care ne arată cum un anumit context poate afecta sensul unui enunț și cum propozițiile sunt interpretate în anumite situații. De asemenea, este important să se facă o distincție clară între semantică și pragmatică, acestea două fiind domenii de cercetare diferite care nu trebuie confundate. Semantică se ocupă de relațiile între semne și obiectele pe care le semnifică. Semantică se referă la sensul specific al limbii, iar pragmatică implică toți indicii sociali care se află în limbă.

Aspectele ce țin de pragmatică (vorbitor, ascultător, interacțiunea lor, situația de comunicare) sunt importante și în domeniul traducerii. Activitatea traducătorului vizează întotdeauna clarificarea intențiilor autorului TS exprimate în text și asigurarea aceluiași impact asupra cititorului (ascultătorului), pe care conta autorul TS. Conștientizarea importanței aspectului pragmatic în traducere a dus la alocarea unei secțiuni din teoria traducerii dedicate studierii aspectelor pragmatice ale traducerii.

Particularitățile traducerii literare

Funcția principală a oricărui text de orice gen constă în crearea unui anumit efect comunicativ, altfel spus, în oferirea unui anumit impact pragmatic asupra receptorului textului. Spre exemplu, un text literar are o funcție estetică. În traducere este important să fie determinat specificul și orientarea comunicativă a textului.

Potrivit lui V.Komissarov, există patru tipuri de adaptare pragmatică în practica traducerii. Primul tip are ca scop asigurarea înțelegerii adecvate a mesajului traducerii de către receptor. Acest tip este deseori asociat cu lipsa cunoștințelor necesare printre recipienți. Al doilea tip are ca scop transmiterea impactului emoțional al TS către receptor. Al treilea tip este axat asupra unui receptor concret și asupra unei situații și comunicări concrete pentru a obține efectul dorit. Al patrulea tip de adaptare poate fi caracterizat ca o soluție a unei sarcini de traducere destul de complexe, cum ar fi intraductibilul în traducere [7, p.139-146].

Traducerea literaturii artistice, precum și traducerea oricărui alt gen de text, are propriile sale caracteristici. Stilul artistic influențează imaginația și sentimentele cititorului, transmite gândurile și sentimentele autorului, folosește bogăția lexicului și posibilitățile diferitelor stiluri, iar imaginația și limbajul afectiv sunt niște caracteristici specifice. Afectivitatea limbajului artistic îndeplinește o funcție estetică. Stilul artistic implică o selecție în prealabil a mijloacelor lingvistice, iar pentru a crea anumite imagini sunt folosite toate mijloacele artistice. O trăsătură distinctivă a stilului artistic poate fi numită utilizarea figurilor de stil, care oferă narațiunii un colorit aparte.

De asemenea, se poate spune că principala particularitate a traducerii literare constă în faptul că ea posedă o independență relativă față de textul original, dat fiind faptul că ea devine o parte a mediului literar și social al limbii țintă (L_Ț). Cititorii traducerii literare deseori nu realizează faptul că aceasta este o traducere și o percep ca pe un text original. În acest mod, traducătorul, redând un text literar într-o altă cultură, în care ar putea să fie perceput complet altfel, spre deosebire de cultura țintă, devine într-un fel co-autorul acestui text.

Despre faptul că textul literar reprezintă o sarcină dificilă pentru traducător, Andrei Fiodorov scrie următoarele: Particularitățile literaturii artistice, manifestarea în fiecare caz a unui stil artistic individual al scriitorului, condiționat de viziunea sa despre lume, influența esteticii epocii și școlii literare; o mare varietate de mijloace lingvistice atât lexicale, cât și gramaticale (în special sintactice) în diversele lor relații – toate acestea, luate împreună, fac ca traducerea literară să fie extrem de dificilă [8, p.277].

Percepția textului este afectată de multe lucruri: cultura, subtextul, caracteristicile naționale, modul de viață, etc., așa că este important ca traducătorul să poată adapta textul la toate aceste condiții. Dacă traducerea ar fi literală, ea nu ar fi susceptibilă să reflecte toată profunzimea operei de artă, uneori nici sensul.

Astfel, atunci când un traducător redă un text literar dintr-o limbă sursă într-o limbă țintă, acesta trebuie să transmită cât mai bine posibil conținutul, precum și valoarea emoțional-expresivă și estetică a originalului. De asemenea, el trebuie să încerce să apropie influența textului tradus asupra cititorilor țintă de influența originalului asupra cititorilor LS. Pentru a realiza acest lucru, traducătorul, fiind vorbitor al L_Ț, ne oferă înțelegerea sa proprie a textului original. Prin urmare, nu este suficient ca traducătorul să cunoască o limbă străină, acesta trebuie să posede o perspicacitate deosebită, abilitatea de a simți idiomurile și jocurile de cuvinte și să fie capabil să transmită imaginea artistică.

Dat fiind faptul că traducerea este o artă, care nu are nimic în comun cu literalitatea, aceasta înseamnă că traducătorul ar trebui să aibă talentul unui scriitor. Artă traducerii are particularitățile sale, iar traducătorii-scriitori au mai multe similarități cu scriitorii textului original, decât diferențe. Potrivit scriitorului Alexandr Kuprin, pentru a traduce dintr-o limbă străină nu este suficient să cunoști această limbă, chiar și la un nivel avansat, trebuie să fii capabil să pătrunzi în sensul profund, variat și plin de viață al fiecărui cuvânt, precum și în puterea lor misterioasă de conexiuni [9, p.117].

Traducătorii, ca și scriitorii, au nevoie de o experiență de viață multilaterală și de un stoc de impresii care se reumple constant.

Limba traducătorului-scriitor, precum și limba scriitorului textului original este alcătuită din observații asupra limbii vorbitorilor nativi și din observații în ceea ce privește limba nativă literară în dezvoltarea sa istorică. Traducătorii care înțeleg faptul că limba va depăși toate dificultățile, că nu există obstacole pentru ei, doar acești traducători se pot aștepta să aibă succes.

Există o mulțime de probleme, pe care traducătorul trebuie să le soluționeze și care deseori nu-i permit să obțină rezultatul dorit. Una dintre aceste probleme este cuvântul realitate.

Cuvintele realității prezintă dificultăți în procesul de traducere, dat fiind faptul că ele sunt absolut familiare în LS: prin frecvența utilizării, prin rolul lor în limbă, prin caracterul lor cotidian ele nu se deosebesc de celelalte cuvinte ale LS. În cazul în care traducătorul nu posedă cunoștințe suficiente despre geografia și istoria țării, despre persoanele istorice marcante, despre cultură și artă, toate acestea pot duce la distorsiuni în procesul de traducere. Lipsa acestor cunoștințe poate duce la traducerea literală a CR, din cauza că traducătorul pur și simplu nu a fost capabil să le recunoască în textul sursă.

Vorbind despre coloritul național al unei opere literare, trebuie de accentuat faptul că acesta este exprimat deseori anume prin cuvinte realități, potrivit specialiștilor din domeniul literaturii și al traducerii literare. Potrivit spuselor lui Ghenadii Tomahin, cu cât o operă literară este mai aproape de viața națională în ceea ce privește tematica, și de folclor în ceea ce privește stilistica, cu atât mai clar poate fi observat coloritul său național. Conceptul de „colorit” a apărut în terminologia studiilor literare din domeniul artei și are sensul de totalitate a caracteristicilor, particularităților cui???(perioadă de timp, amplasare). Coloritul este acea colorare a cuvântului, pe care acesta o obține datorită apartinerii denotatului unui anumit popor, stat sau regiune unei epoci istorice concrete. În scopul de a păstra coloritul național al unei opere literare cuvintele realități în procesul traducerii în LT, de regulă, nu sunt traduse, ci transliterate, dat fiind faptul că acestea aparțin categoriei cuvintelor intraductibile [10, p.21-22].

Cuvintele realități ar trebui să fie traduse astfel, încât cititorul țintă să nu întâmpine dificultăți în înțelegerea textului și, în același timp, să simtă coloritul local sau național al CR din textul sursă. Ideal este atunci când traducătorul nu utilizează tehnici de traducere speciale în procesul de traducere a CR, iar cititorul țintă înțelege cu ușurință cele citite. Multe cuvinte realități, cum ar fi cele regionale și internaționale, nu au nevoie de anumite explicații, spre exemplu: *kangur*, *tequila*.

În plus, în unele cazuri autorul traducerii poate spera că sensul CR va fi înțeles din context. Cu toate acestea, traducătorul de multe ori nu explică semnificațiile unor astfel de cuvinte, supraestimând cunoștințele de bază ale cititorului sau sperând că acesta va căuta sensul în dicționar. Uneori, un cuvânt realitate poate fi înlocuit cu sinonimul său neutru ce există în LT. Însă, o astfel de traducere nu poate fi considerată reușită în cazul în care autorul originalului a acordat o atenție deosebită acestui cuvânt realitate sau a subliniat importanța lui [11, p.214].

Cuvintele realități fac referire la cultura unei anumite națiuni și prezintă diverse trăsături în ceea ce privește aspectele gramaticale, fonetice și semantice, motiv pentru care, traducerea acestora deseori este o adevărată provocare pentru traducător.

Împrumutul

Una dintre dificultățile ce apar în procesul de traducere este traducerea toponimelor și antroponimelor. În acest caz, traducătorii deseori recurg la împrumutul CR din TS în TT. Altfel spus, aceștia redau fonetic cuvântul din LS utilizând mijloace grafice, literele alfabetului LT.

În cazul perechilor de limbi engleză-română, română-engleză, toponimele sunt deseori redată în TT anume prin această metodă. Spre exemplu:

1) TS: *I was also suffering from road-rage residue after inadvertently getting on to the M6 instead of the M1 and having to drive halfway to **Birmingham** before I could find anywhere to turn round* [12, p.11].

TȚ: *Mai eram prost dispusă și pentru că intrasem din greșeală pe șoseaua M6 în loc de M1 și fusesem nevoită să merg până aproape de **Birmingham** înainte de a găsi un loc să întorc* [13, p.5].

2) TS: *At seventeen the Chairman had gone to work at a small electric company in **Osaka*** [14, p.139].

TȚ: *La șaptesprezece ani, Președintele se angajase la o mică firmă de electrice din **Osaka*** [15, p.215].

Dar, în anumite cazuri, atunci când sunt traduse denumiri de state, districte, orașe și provincii, indicarea informației implicite este necesară. Spre exemplu, în fragmentul de mai jos, traducătorul specifică că autorul vorbește despre orașul New York și nu despre statul cu aceeași denumire, prin alienarea cuvântului „City” la cultura românească:

TS: *From Hawaii, we continued to Los Angeles and finally to **New York*** [14, p.287].

TȚ: *Din Hawaii, am continuat către Los Angeles, iar de acolo ne-am îndreptat către **New York City*** [15, p.434].

Prin urmare, atunci când sunt traduse denumiri care au diverse înțelesuri, situația comunicativă ar trebui să fie luată în considerare.

Vorbind despre antroponime, acestea, de obicei, sunt redată în TȚ prin împrumut. Mai jos oferim câteva exemple:

1) TS: *Maybe **Mark Darcy** will ring tomorrow to wish me Happy Christmas* [12, p.150].

TȚ: *Poate că **Mark Darcy** mă va suna mâine să-mi ureze Crăciun fericit* [13, p.189].

2) TS: ***Simon** is coming round* [12, p.151].

TȚ: *Vine și **Simon*** [13, p.190].

3) TS: *'Backlash, actually, by **Susan Faludi**, 'I said triumphantly* [12, p.13].

TȚ: *– Backlash de **Susan Faludi**, i-am răspuns triumfătoare* [13, p.8].

4) TS: *The worst of it was that **Una Alconbury** and Mum wouldn't leave it at that* [12, p.14].

TȚ: *Partea cea mai proastă a fost că **Una Alconbury** și cu mama nu voiau în ruptul capului să abandoneze tema* [13, p.9].

5) TS: *After this, **Hatsumomo** walked away, using such tiny steps that she seemed to glide along with the bottom of her kimono fluttering just a bit* [14, p.22].

TȚ: *Apoi **Hatsumomo** a plecat, cu pași atât de mărunți încât parcă plutea, cu poalele chimonoului fluturând ca o pasăre* [15, p.39-40].

Pe lângă toponime și antroponime, împrumutul poate fi utilizat și în cazul traducerii CR ce țin de vestimentație și alimentație. Mai jos oferim câteva exemple ce țin de vestimentație:

1) TS: *After she'd removed the waistband, she reached inside and pulled out my **koshimaki** – once again, just as it had happened in Hakone* [14, p.183].

TȚ: *După ce mi-a scos cordonul, a băgat mâna pe sub cămașă și mi-a scos **koshimaki** – din nou, exact cum se întâmplase la Hakone* [15, p.279].

2) TS: *The broad **obi** tied around her middle was orange and yellow* [14, p.16].

TȚ: ***Obiul** lat din jurul taliei era portocaliu cu galben* [15, p.30].

În exemplele 1 și 2 utilizarea strategiei de transfer direct nu afectează TȚ, deoarece din context devine clar că este vorba de o piesă de vestimentație.

3) TS: *Also, she wore white socks we call **tabi**, which button along the side with a snug fit* [14, p. 41].

TȚ: *Mai purta și ciorapii albi numiți **tabi**, care se încheie pe o parte și se lipesc strâns de picior* [15, p.67].

4) TS: *In a moment the Baron let the obi fall in a pile to the floor, and then unfastened the **datejime** – the waistband underneath* [14, p.176].

TȚ: *Baronul a lăsat obiul să cadă grămadă pe jos și mi-a desfăcut **datejime** – cordonul de sub obi* [15, p.268].

În exemplele 3 și 4 în TS este oferită o explicație cu privire la CR „tabi” și „datejime”, explicație care este tradusă în TȚ. Prin urmare, cititorul TȚ află semnificația acestora.

Mai jos oferim câteva exemple ce țin de alimentație:

1) TS: *He let out all his breath and tossed down the cup of **sake** I'd poured for him before giving an enormous laugh I'm sure was prompted more by relief than anything else* [14, p.2].

TȚ: *El a răsuflat adânc și a pus jos ceașca de **sake** pe care i-o turnasem, apoi a izbucnit într-un râs copios, care sunt sigură că era în cea mai mare parte provocat de ușurare* [15, p.8].

„Sake” este o „băutură alcoolică specifică Japoniei, făcută din orez fermentat, care se bea, de obicei, caldă” [16]. Dat fiind faptul că gastronomia japoneză e într-o continuă expansiune, această băutură a început să devină din ce în ce mai cunoscută în întreaga lume. Prin urmare, utilizarea împrumutului în exemplul 1 este justificată.

2) TS: *Of course food had grown still more scarce; you can't imagine some of the things we learned to eat, such as soybean dregs, usually given to livestock, and a hideous thing called -nukapan, made by frying rice bran in wheat flour* [14, p.233].

TȚ: *Desigur, mâncarea devenise și mai greu de găsit; nu-ți poți imagina ce lucruri mâncam: borhot de soia, care era hrană de obicei pentru animale, și ceva oribil, numit **nukapan**, făcut din tărâțe de orez prăjite în făină de grâu* [15, p.354].

În exemplul 2 în TS este oferită o explicație cu privire la CR „nukapan”, explicație care este tradusă în TȚ. Astfel, cititorul TȚ află semnificația acestuia.

3) TS: *Go to gym three times a week not merely to buy **sandwich*** [12, p.8].

TȚ: *Mă voi duce la sala de sport de trei ori pe săptămână, și nu doar ca să cumpăr **sandvișuri*** [13, p.2].

În exemplul 3 traducătorul a împrumutat cuvântul în TȚ, iar, pe lângă aceasta, a adaptat CR la normele limbii literare.

4) TS: *2 **Bloody Marys** (count as food as contain Worcester sauce and tomatoes)* [12, p. 10].

TȚ: *2 **pahare Bloody Mary** (conținează ca mâncare, întrucât conțin sos Worcester și roșii)* [13, p.3].

5) TS: *I guzzled them by the light of the Christmas tree, together with a couple of mince pies, the last of the Christmas cake and some **Stilton**, while watching East Enders, imagining it was a Christmas special* [12, p.15].

TȚ: *Le-am îngurgitat pe toate la lumina pomului de Crăciun, împreună cu două plăcinte cu carne, cu ultima prăjitură rămasă de la Crăciun și cu o bucată de **brânză Stilton**, în vreme ce mă uitam la East Enders și îmi închipuiam că și asta e un program special pentru sărbătorile de iarnă* [13, p.11].

În exemplele 4 și 5 traducătorul a redat în TȚ denumirea cocktailului și, respectiv, a brânzei prin împrumut, însă a utilizat și alte lexeme, cum ar fi „pahare” și „brânză” cu scopul de a face TȚ explicit.

După cum am observat mai sus, împrumutul CR din LS în LT este o modalitate bună de a introduce concepte străine noi în TȚ și de a apropia cititorul acestui text de mesajul original, iar, pe lângă aceasta, traducătorii evită să producă o traducere ambiguă și inadecvată, transmițând același efect ca și TS.

Adăugirea

Există situații când traducătorul consideră că este necesar să adauge informații pentru a crește nivelul de comprehensibilitate. Traducătorul, de regulă, recurge la această metodă atunci când CR din TS nu reușește să comunice mesajul în TȚ. Mai jos prezentăm 5 exemple:

1) TS: *Died age twenty-four, in the nineteenth year of **Meiji*** [14, p.3].

TȚ: *Moartă la douăzeci și patru de ani, în cel de-al nouăsprezecelea an al **dinastiei Meiji*** [15, p.10].

2) TS: *The largest was a flat lacquer dish with two grilled, salted **ayu** poised on their bellies as though they were swimming down the river together* [14, p.123].

TȚ: *Felul principal, așezat pe o farfurie mare lăcuită, consta în doi **pești ayu** sărați și prăjiți pe grătar, așezați pe burtă ca și cum ar fi înotat împreună în râu* [15, p.191].

3) TS: *The only thing which can possibly get everything back on course is a **Bloody Mary*** [12, p.30].

TȚ: *Singurul care poate readuce lucrurile la proporții suportabile este **un pahar de Bloody Mary*** [13, p.30].

4) TS: *Even the most outrageous minxes lose their nerve, wrestling with the first twinges of existential angst: fears of dying alone and being found three weeks later half-eaten by **an Alsatian*** [12, p.16].

TȚ: *Chiar și tipele cele mai seducătoare își pierd stăpânirea de sine când încep să se lupte cu prima atingere a acestei angoase existențiale: teama de a muri singure și de a fi găsite trei săptămâni mai târziu pe jumătate devorate de **un lup alsacian*** [13, p.12].

5) TS: *He's just come back from a trip to Rome with the Abbot of **Dumfries*** [12, p. 25].

TȚ: *Preotul abia s-a întors dintr-o călătorie pe care a făcut-o la Roma împreună cu starețul **mănăstirii din Dumfries*** [13, p.24].

În exemplele de mai sus traducătorul a tradus TS astfel încât implicitul să devină explicit, cu scopul de a evita ambiguitatea și neînțelegerea acestuia.

Atunci când transmiterea sensului în cadrul textului este imposibilă, traducătorul poate oferi informație adăugătoare într-o notă de subsol, care oferă o descriere detaliată a cuvântului. Nota de subsol permite evitarea pierderii sensului în procesul de traducere și ajută cititorii să înțeleagă mai bine mesajul TȚ. Mai jos prezentăm câteva exemple:

1) TS: *Will ask Jude about appropriate **self-help book**, possible Eastern-religion-based* [12, p. 20].

TȚ: *O să o rog pe Jude să-mi recomande un **self-help book***, inspirat din religiile orientale* [13, p.17].

*Self-help books, fenomen foarte răspândit în Occident, unde astfel de cărți de popularizare a psihologiei, de „autoajutorare”, ocupă în librării rafturi întregi. Inspirat din filosofii și practici orientale, curentul merge pe educarea Sinelui prin însușirea unor tehnici de autoreglare a echilibrului personal.

2) TS: *But when they are together with their married friends I feel as if I have turned into Miss Havisham* [12, p.26].

TȚ: *Dar când sunt împreună cu prietenii lor, toți căsătoriți, mă simt ca metamorfozată în domnișoara Havisham** [13, p. 24].

*Personaj din romanul „Marile speranțe” de Charles Dickens, părăsită de logodnicul ei în ziua nunții și care își petrece tot restul vieții în casă, îmbrăcată în rochie de mireasă.

3) TS: *He did a jokey Bruce Forsyth step then gave me the sort of hug which Boots would send straight to the police station* [12, p. 11].

TȚ: *A făcut spre mine un pas stil Bruce Forsyth*, apoi m-a îmbrățișat într-un fel care ar fi făcut ca Boots* să îl trimită direct la poliție* [13, p.5].

*Sir Michael Bruce Forsyth, actor britanic de comedie (n. în 1954)

*Boots, mare lanț britanic de produse cosmetice și farmaceutice, care, ca și alte firme mari din Marea Britanie, are o politică extrem de severă împotriva furtului din magazine și a agresării cumpărătorilor sau personalului.

După cum am observat mai sus, adăugarea unor lexeme în TȚ poate fi utilizată cu scopul de a crește cantitatea de informativitate a TȚ. Cuvintele inserate în TȚ sau sub forma unei note de subsol prezintă niște detalii adiționale importante pe care receptorul TȚ ar putea să nu le cunoască, astfel făcând TȚ explicit.

Adaptarea

Există situații când traducătorul poate decide să înlocuiască un anumit concept cultural din LS cu unul din LT. Mai jos prezentăm 2 exemple:

1) TS: *Portion Una Alconbury's Raspberry Surprise made with Bourbon biscuits, tinned raspberries, eight gallons of whipped cream, decorated with glacé cherries and angelica* [12, p. 10].

TȚ: *O porție din prăjitura-surpriză a Unei Alconbury, făcută din biscuiți cu coniac, zmeură din conservă, treizeci și șase kilograme de frișca, decorată cu cireșe glasate și angelică* [13, p.3].

În exemplul 1 avem CR „Bourbon” care reprezintă un tip de whisky american pregătit din grâu și secară [17], iar CR din TȚ „coniac” reprezintă o „băutură alcoolică tare, obținută prin distilarea anumitor sorturi de vin și păstrarea produsului în butoaie de stejar” [16]. Întrucât ambele CR desemnează niște băuturi alcoolice tari, însă cuvântul „bourbon” este tipic culturii americane, traducătorul l-a substituit printr-un CR tipic culturii românești. În aceeași propoziție avem CR tipic țărilor anglofone „gallon”, care reprezintă o unitate de măsurare a lichidelor egală cu circa 4,5 l în Canada, Regatul Unit și în alte țări; de asemenea, este egală cu 3,8 l în Statele Unite [17]. Acesta a fost tradus în TȚ prin cuvântul „kilogram”, care reprezintă o „unitate de măsură pentru greutate, egală cu o mie de grame” [16]. Prin urmare, traducătorul a substituit cantitatea exprimată în „gallons” cu cantitatea exprimată în „kilograme”.

2) TS: *'Mark,' said Una, as if she was one of Santa Claus's fairies* [12, p. 12].

TȚ: – *Mark! a strigat Una, leit întruchiparea unei zâne din poveștile cu Moș Crăciun* [13, p.7].

În exemplul 2 CR „Santa Claus” este tipic pentru țările anglofone. Acesta reprezintă un bătrân imaginar cu haine roșii și o barbă albă lungă, părinții spunându-le copiilor că el le aduce cadouri de Crăciun [17]. CR „Moș Crăciun” este tipic pentru cultura românească și reprezintă un „personaj legendar, imaginat ca un bătrân îmbrăcat în roșu, cu barbă albă, foarte bun, care aduce daruri copiilor” [16]. Prin urmare, primul concept a fost înlocuit prin cel de-al doilea în TȚ.

În ambele exemple, substituția culturală, adică procesul de utilizare a unui item specific cultural care poate înlocui un item din LS, a avut ca scop obținerea aceleiași influențe asupra receptorului în cultura țintă.

După cum am observat, această înlocuire a unui anumit concept cultural din LS cu unul din LT este utilizată atunci când un CR nu poate fi redat în TȚ printr-un cuvânt care ar fi la fel de comunicativ și exact. Astfel, putem observa că mesajul sursă devine mai natural, local și mai puțin străin. Cu alte cuvinte, metoda dată este folosită pentru a îmbunătăți comprehensibilitatea TȚ și pentru a-l apropia de cititorul LT.

Calchiera

Mai jos prezentăm un exemplu de CR politic și câteva exemple de CR etnografice: dansuri, festivaluri și feluri de mâncare, în care traducătorii au decis să traducă literal anumite sintagme:

1) TS: *The rich, divorced-by-cruel-wife Mark – quite tall – was standing with his back to the room, scrutinizing the contents of the Alconburys' bookshelves: mainly leather-bound series of books about **the Third Reich**, which Geoffrey sends off for from Reader's Digest* [12, p.12].

TT: *Bogatul, divorțatul-de-cruda-nevastă Mark – un bărbat destul de înalt – stătea cu spatele la încăpere, analizând rafturile cu cărți ale familiei Alconbury: în principal, serii de cărți legate în piele despre **cel de-al treilea Reich**, adunate de Geoffrey de prin Reader's Digest* [13, p.7].

2) TS: *The dance in which I was to appear as a solo performer was called "The Morning Sun on the Waves", about a maiden who takes a morning swim in the ocean and falls in love with an enchanted dolphin* [14, p.179].

TT: *Dansul în care trebuia să apar ca solistă se numea „Soarele de dimineață pe valuri”, despre o fată care înoată dimineața în ocean și se îndrăgostește de un delfin fermecat* [15, p.273].

3) TS: *Then one day late in April, I was putting on my makeup for a performance of **Dances of the Old Capital**, when a young apprentice I hardly knew came to speak with me* [14, p.208].

TT: *Apoi, într-o seara de la sfârșitul lui aprilie, pe când mă fardam pentru un spectacol cu **Dansurile vechii capitale**, o tânără ucenică pe care o cunoșteam vag a venit să stea de vorbă cu mine* [15, p.318].

4) TS: *I didn't want to raise the subject at first, and so for a time we chatted about the upcoming **Festival of the Ages**, in which Mameha was scheduled to portray Lady Murasaki Shikibu, author of *The Tale of Genji** [14, p.220].

TT: *Nu am vrut să intru direct în subiect, așa că mai întâi am vorbit despre apropiatul **Festival al Vârstelor**, în care Mameha avea să joace rolul doamnei Murasaki Shikibu, autoarea *Poveștii lui Genji** [15, p.334].

5) TS: *Soon the servants brought our dinner – **grilled salted sea bass, pickles, soup, and steamed rice-but the moment we began to eat, the lights went out*** [14, p.16].

TT: *Curând, servitorii ne-au adus cina – **biban de mare, sărat și prăjit pe grătar, murături, supă și orez fiert** –, dar în clipa în care am început să mâncăm, luminile s-au stins* [15, p.29].

6) TS: *The sight of Mr. Bekku taking a wrapped-up lotus leaf from his bag, and unwrapping it to reveal a **rice ball sprinkled with sesame seeds**, certainly got my attention* [14, p.20].

TT: *Într-un final, domnul Bekku a scos din geanta sa o frunză de lotus împăturită și a desfăcut-o pentru a da la iveală un **ghem de orez presărat cu semințe de susan**, care mi-a atras pe dată atenția* [15, p.36].

Traducerea în exemplele de mai sus este eficientă, comunicată corect și nu creează confuzii, dat fiind faptul că în LT există un corespondent pentru fiecare lexem.

Traducerea literală este o soluție bună în procesul de traducere a CR, atâta timp cât alegerea ei este justificabilă și TT sună clar pentru receptor.

Generalizarea

Mai jos prezentăm câteva exemple în care traducătorii au optat pentru schimbarea unității lexicale cu sens îngust din TS cu o unitate lexicală cu sens mai larg în TT.

TS: *He's one of those top-notch **barristers*** [12, p.11].

TT: *E unul dintre **avocații** ăia de succes* [13, p.4].

În Anglia și în Țara Galilor „barrister” reprezintă un tip de avocat care este calificat să vorbească în curțile supreme de justiție [17]. Termenul general însă este „lawyer”, având echivalentul românesc „avocat”: „specialist în drept care apără acuzații în fața justiției și care acordă asistență juridică celor interesați” [16]. Astfel, în exemplul dat CR din TS „barristers” a fost substituit în TT prin hiperonimul său corespunzător „avocat”.

Dat fiind faptul că traducătorul este un mediator cultural, sarcina lui este să facă textul cât mai accesibil posibil pentru cititor. Alegerea unui cuvânt mai general poate ușura comprehensiunea TT și minimizeza efortul cititorului de a procesa informația.

Omission

Pe lângă dificultățile menționate mai sus, traducătorul, în procesul de traducere, poate opta pentru omisiunea CR în TT cu scopul de a reduce numărul elementelor care formează TS. Utilizând această metodă, traducătorul trebuie să respecte principiul relevanței, adică nu trebuie să omită informația importantă. Două exemple elocvente ar fi următoarele:

1) TS: *They kept making me walk round with trays of gherkins and glasses of **cream sherry** in a desperate bid to throw me into Mark Darcy's path yet again* [12, p.14].

TT: *Mă tot trimiteau de colo-colo cu tăvi cu castraveci și pahare cu **sherry**, într-o tentativă disperată de a mă plasa din nou în calea lui Mark Darcy* [13, p.9].

În exemplul 1 avem CR „sherry” – un vin galben sau brun de origine spaniolă [17] care este de mai multe tipuri: Fino, Manzanilla, Amontillado, Oloroso, Palo Cortado, Cream și Pedro Ximenez [18]. În exemplul de mai sus traducătorul a decis să omită în TȚ cuvântul „cream”. Această omisiune este nejustificată, deoarece pentru cunoscătorii de vinuri această informație ar putea fi relevantă. Cu toate că traducătorul a micșorat nivelul de informativitate a TȚ, sensul acestuia nu a fost distorsionat.

2) TS: *After dinner she and Satsu began playing a game of go, and Mr. Tanaka stood and called a maid to bring his kimono jacket* [14, p.16].

TȚ: *După cină, ea și Satsu s-au apucat să joace go, iar domnul Tanaka s-a ridicat și a chemat o slujnică să-i aducă jacheta chimonoului* [15, p.29].

În exemplul 2 omisiunea cuvântului „joc” în TȚ este justificată, fiindcă traductorul a dorit să evite tautologia „a juca jocul”.

Această metodă de traducere este rezonabilă când există o diferență culturală sau când un CR nu oferă o informație pertinentă. În anumite cazuri, este justificată, altele – nu.

Concluzii

Trebuie să subliniem faptul că relația dintre traducere și pragmatică constă în faptul că un bun traducător încearcă să traducă TS cu același efect, sens și forță. TȚ trebuie să aibă aceleași efecte asupra cititorilor TȚ ca și TS. Pentru a reda un text cu exactitate, traducătorul trebuie să analizeze amănunțit TS și să încerce să găsească mijloacele adecvate pentru redarea mesajului textului din LS în LT. Aceste mijloace sunt denumite de lingviști „strategii de traducere”. Deși relația dintre pragmatică și traducere ar putea părea obscură, un traducător ar trebui să știe că ea există și să încerce să traducă TS cât mai exact posibil.

Referințe:

- MORRIS, C. Foundation of the theory of signs. In: *International Encyclopedia of Unified Science*, vol.2, no.1, Chicago: University of Chicago Press, 1938, p.6-42.
- LEVINSON, S.C. *Pragmatics*. Cambridge: Cambridge University Press, 1983. 420 p. ISBN 0521294142 / 9780521294140
- LEECH, G. *Principles of Pragmatics*. London: Longman, 1983. 250 p. ISBN 0582551102 / 9780582551107
- MEY, J. *Pragmatics: An Introduction*. Oxford: Blackwell, 1993. 357 p. ISBN 0631186891 / 9780631186892
- VERSCHUEREN, J. Introduction. The pragmatic perspective. In: *Key Notions for Pragmatics. Handbook of Pragmatics Highlights*. Amsterdam: John Benjamins Publishing, 2009, p.1–27 ISBN 902720778X / 9789027207784
- YULE, G. *Pragmatics*. Oxford / New York: Oxford University Press, 1996. 138 p. ISBN 0194372073 / 9780194372077
- КОМИССАРОВ, В. *Современное переводоведение*. Москва: Р. Валент, 2011. 408 с. ISBN 978-5-93439-312-1
- ФЕДОРОВ, А. *Основы общей теории перевода (лингвистические проблемы)*. Москва: ООО «Издательский Дом «Филология Три», 2002. 416 с. ISBN 5-8465-0019-6
- КУПРИН, А. *Ночная фиалка*. Москва: Рипол Классик, 2018. 560 с. ISBN 5521065148 / 9785521065141
- ТОМАХИН, Г. *Реалии-американизмы. Пособие по страноведению*. Москва: Высшая школа, 1988. 239 с.
- ТЮЛЕНЕВ, С. *Теория перевода: Учебное пособие*. Москва: Гардарики, 2004. 336 с. ISBN 5-8297-0204-5
- FIELDING, H. *Bridget Jones's Diary*. London: Picador, 1996. 157 p. ISBN 0-330-33277-5
- FIELDING, H. *Jurnalul lui Bridget Jones* / Trad. din lb. engl. de Dora Fejes. Iași: Polirom, 2013. 198 p.
- GOLDEN, A. *Memoirs of a Geisha*. New York: Random House Large Print, 2008. 290 p.
- GOLDEN, A. *Memoriile unei gheșe*. București: Humanitas, 2006. 443 p.
- DEX online, © 2004-2020 [Accesat: 28.07.2020] Disponibil: <https://dexonline.ro/>
- Oxford Learner's Dictionaries, © 2020 [Accesat: 28.07.2020] Disponibil: <http://www.oxfordlearnersdictionaries.com/>
- SLINKARD, S. *What is Sherry Wine?* 2020. [Accesat: 28.07.2020] Disponibil: <https://www.thespruceeats.com/sherry-wine-information-3511309>

Date despre autor:

Corina IORDAN, doctorandă, Școala doctorală Studii de Lingvistică Romano-Germanică și Literatură Universală și Comparată, Universitatea de Stat din Moldova.

E-mail: corinaioran@mail.ru

ORCID: 0000-0002-1378-6431

Prezentat la 09.12.2020